

ATLENTE LINGUISTICO MEDITERRANEO

A. CAFEROĞLU

Yarım asırdan bu yana muhtelif Avrupa memleketlerinde, bir tek dil üzerine tatbikatına başlanan dil coğrafyası metodunun vermiş olduğu çok verimli sonuçlardan ilham alan dilciler, bu sefer de aynı metodun çok dilli ülkelere tatbiki denemesini tasarlamaya koyulmuşlardır. Böyle bir teşebbüsün bilhassa coğrafik, kültürel, siyasî, sosyal, iktisadî ve saire gibi müşterek hayat şartları geleneği ile sıkısıkıya bağlı çok dilli ülkelerde başarılı olabileceği düşünölmekte idi. Bahusus ki buna benzer dört dil üzerine İsviçre'de denemesi yapılmış ve sonucu *Atlas der schweizerischen Volkskunde* ve *Atlas folklorique suisse* adları altında yayınlanmış iki eser de elde mevcut bulunmakta idi. Artık konu, tasavvurdan gerçeğe doğru bir hamle ilerilemiş sayılarak, yapılması düşünölen milletler arası bir dil coğrafyası haritasının ele alınmasını kolaylaştırmış idi. Bunları göz önünde bulunduran meslekdaşım Mirko Deanoviç, daha 1937 tarihinde Nice şehrinde toplanan V. Beynelmîlel Roman Lengevistikî Kongresinde, eski greko-romen çağından daha önceki devre kültür kaynaşması tarihî unsurlarını, nisbî bir derecede de olsa, sinesinde saklamakta olan Akdeniz kıyıları milletleri dilleri üzerine, bir dil atlası yapılmasını teklif etmiştir. Her fırsatta, kendi kültür mazilerine yeni bir şey katmak amacını güden Avrupa bilginleri, derhal Deanoviç'in bu çağrısına katılmış ve Paris Dil Kurumu, konuyu benimsemiştir. Dünya dilcileri ocağı sayılan «Société de linguistique de Paris»nin, velev tasavvur halinde olan bu konuya yakınlık göstermesi, elbette dünya dilcilerinin ilgisini bir kat daha artırmış ve meselenin gerçekleşmesi, 1939 da Brüksel'de, sırf harp dolayısıyla toplanamıyan VI. Milletlerarası Romanologlar Kongresine getirilecekti. Fakat uzun savaş yılları, maalesef Atlasın gerçekleşmesini çok geriye atmış, nihayet 1956 tarihinde Floransa'da toplanan VIII. Romanoglar Kongresi, konu üzerinde ihzarî çalışmalarda bulunmak ve çalışmaları plânlamak

üzere merkezi bir komite kurmayı yerinde bulmuştur. Bu komiteye dahil olan bilginler şunlardı: K. Alvar [Granada]; N. Andreatis [Selânik]; G. Bottiglioni [Bologna]; A. Caferoğlu [İstanbul]; M. Deanoviç [Zagreb]; L. Galand [Rabat]; P. Gardette [Lyon]; F. Moll [Majorque]; S. Pop [Louvain]; G. Rohlf s [Münich]; C. Tagliavini [Padoue]; B. E. Vidos [Nimegue]; G. Vidossi [Turin] ve M. L. Wagner [Washington]. Komitenin ilk toplantısında G. Vidossi başkan olarak seçilmiş ve işe bir çekidüzen vermek üzere Akdeniz kıyısı milletleri ihtiyacını karşılayacak müşterek bir kestionerin hazırlanmasına başlanmıştır.

Ancak yazışma yolu ile Komite çabalarına katılma imkânını bularak, bir taraftan kestionerin Türkiye hayat gerçeklerine uyması, bir taraftan da kabul edilecek olan transkripsiyon sisteminde, Türk dili fonetikinin daha az zedelenecek şekilde ortaya çıkması gibi meselelerde, elimden geldiği kadar yardımda bulunabildim zannındayım. Zira farklı ve çok dilli Akdeniz kıyısı ülkeleri diyalektleri üzerine yapılması düşünülen Atlasın dillendirilmesi için, bir yığın birbirine zıt işaret kalabalığına ihtiyaç vardır. Komite bütün bu inceliklerin bir masa etrafında, münakaşa ve görüşme yolları ile halli cihetine gidilmesini uygun bularak, 26 - 27 Nisan 1957 tarihinde «Fondazione Giorgio Cini» müessesesi salonlarında toplanarak, hem organizasyon hem de ilmî çalışma metodunu ana hatlarıyla kararlaştırmaya çalışmıştır. Maalesef, bu müessesenin davetlisi olmama rağmen, bir türlü bu toplantıya katılamadım.

Bu suretle Komite, ilk iş olarak, Akdeniz kıyısı milletleri ve ülkeleri mümessillerini tayin ve tesbit ettikten sonra, kabul edilecek olan fonetik işaret sisteminin mümkün olduğu kadar sade olması üzerinde oybirliğine varmıştır. Bu arada Romanologlar kongresince Atlasın sınırı olarak çizilen Akdeniz bölgesi, Komitece genişletilmiş ve buraya ayrıca Karadeniz kıyısı ülkeleri de dahil edilmiştir. Bu yolla Atlasın dil yükü, yeni yeni dillerle ağırlaştırılmıştır. Fakat Türk dilinin Karadeniz kıyısı milletleri dilleri üzerindeki tesiri yönünden, bu karar, Türk dili için şüphesiz çok yerinde ve lehde olmuştur.

Teşkilatlanma bakımından Komitenin merkezi olarak Venedik, San Giorgio Maggiore'deki «Fondazione Giorgio Cini» müessesesi kabul edilmiş ve geçici bir yönetim kurulu da seçilmiştir. Atlasın yayım kısmını aynı müessese üzerine almakla beraber, ülkelerdeki yerli çalışmalar millî müesseseler tarafından desteklenecektir. Nitekim merkez komitenin Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine vâki müracaatı üzerine, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ile Türk Dil Kurumu bu hayırlı yükü üzerine almış bulunmaktadır. Daha kesin sonuçlar elde etmek üzere

Komite, 5 - 9 Ağustos 1957 tarihinde Oslo'da toplanacak olan VIII. dünya dilcileri kongresi dolayısıyla Oslo'da toplanmayı kararlaştırmıştır.

Bu karar üzerine 6 Ağustos 1957 de Oslo'da toplanan Komite oturumlarına, Türkiye hariç, diğer bütün ülkeler delegeleri katılmışlardır. Alınan kararlar arasında, bir kaç yeni meslekdaşın celbine ve organizasyonun genişlemesi ve sağlamlaşması gibi özel hususlar da yer almıştır. Yeni tertiplenen kestionerin Cini müessesesi tarafından yayınlanması teklifi de müsbet karşılanmıştır. Bu toplantıda eski konular tekrar bir daha gözden geçirilerek yeniden geniş bir toplantı yapılması lüzumuna işaret edilmiştir.

İşbu karar üzerine Komitenin üçüncü toplantısı Venedik'te, Cini müessesesinin misafiri olarak 10 - 12 Şubat 1958 tarihinde toplanmıştır. Türkiye delegesi bu toplantıya katılmaktan mahrum bırakılmıştır. Fakat toplantı, başlanan işe son ve kesin bir şekil vermek amacıyla, Atlasın temelini teşkil eden kestionere nihai bir şekil verilmesi üzerinde durmuştur. Teşkilâtın daha ilk kuruluş gününden bu yana, iki farklı şekilde ortaya atılan kestioner, ileri sürülen çeşitli ve farklı fikirleri göz önünde tutmak suretiyle, nihayet son şeklini almış oldu. Bu suretle Komiteye dahil ülkeler de, son talimat dahilinde çalışmalarına başlayabileceklerdi. Organizasyon da son şeklini alarak ihtiyar onomatolog olan C. Battisti'yi reis, M. Cortelazzo'yu genel sekreter olarak seçmiştir. Bütün hazırlıkların tamamlanmasına rağmen Komite, bu yıl Nisanın onunda, yine Cini müessesesinin misafiri olarak bütün üyelerini görüşmeye çağırmıştır.

10 - 12 Nisan ayında Venedik'te cereyan eden bu görüşmelerden önce, Floransa'da toplanmış olan VII. Milletlerarası Onomastik Kongresi üyelerinden, bu konu ile ilgili bulunanların fikirlerinden de faydalanmak üzere, ayrıca 7 Nisanda Floransa Üniversitesinde geniş bir toplantı yapıldı. Kırk - elli kişinin iştirakiyle yapılan bu ihzarî toplantıda, muhtelif ülke mümessilleri, kendi memleketine göre Atlasın faaliyet durumunu birer birer izah ettiler, bu arada Türkiye'deki çalışmalar da tarafımdan tafsilâtiyle izah edilmiş oldu. Toplantıya katılanların bu husustaki fikirleri yoklanmış oldu. Fakat asıl Atlas'çıların, teknik bakımdan, kendileri için hallini zarurî telâkki ettikleri bazı çetrefilli noktaların izahı, Venedik toplantılarında oldu. Şöyle ki: kusurlu görülen fonetik ve transkripsiyon hususlarında, derleyicilere - izah etmek şartıyla - bâzı avantajlar tanındı. Hattâ muayyen bir nokta şartlarına uymayan madde ve suallerin değiştirilmesi hakkı bile verildi. Toplanan malzemenin sıhhati için, resmî devlet müesseselerinden de fayda-

lanma yetkisinin verilmesi istendi, ki bu da makul görülerek karar altına alındı. Tesbit edilen merkezlerin verimsizliğini gidermek için, komşu mahallerden de faydalanmanın, çok yerinde bir talep olduğu anlaşılmalı, bu husus ta müsbet şekilde halledilmiş oldu. Derleyicilerin fazla olmasının hayırlı olduğu ve bunların birbiriyle kontrol edilmesinin bir zaruret olarak telâkki edilmesi gerektiği kabul edildi. Nihayet Atlasın, fonetik dil araştırması noktasından değil de, bilhassa lûgat zenginliği ve çeşitliliği yönünden ele alınmasının katî bir talimat olarak, bütün derleyicilere bildirilmesi üzerinde ittifaka varıldı.

Buna benzer bir çok haklı ve yerinde olan tereddütlü noktalar üzerindeki tartışmalar dışında, ayrıca teknik meseleler üzerinde de duruldu. Bilhassa Arap ülkelerinin bu işten boyuna kaçınmaları, tatsız bir intiba bıraktı. Kıbrıs Türklerinin de Atlası katılmaları meselesi bana havale edildi. Ora münevverlerinden birinin bu işle meşgul olması, elbette çok hayırlı ve isabetli olur. Fakat bulunmadığı takdirde konuyu bizzat kendim idâre etmek mecburiyetinde kalacağım.

Derleyicilerin de, tıpkı derlenen mahaller gib ifazla oluşunun, asla işe halel getirmeyeceği de, dikkat nazarına alındı. Bu bilhassa adalar halinde bulunan ülkeler yahut çok geniş sahaya yayılmış bir ülke, veyahut tespit edilen derleme noktasında, ayrı bir Üniversitenin bulunduğu yerler için, çok faydalı olabilir.

Nihayet kestionerin tümü üzerinde, ölçülü bir görüş açıklaması yapılarak, toplantının ileride de çağrılmasının faydalı olacağı tesbit edildi.

Böylece beş yıllık ağır bir çalışma sonucunda, Atlasın belkemiğini teşkil eden kestioner, nihayet kesin bir şekil aldıktan sonra: *Fondazione Giorgio Cini, Centro di cultura e civiltà, Istituto di Lettere Musica e Teatro* tarafından *Questionario Dell' Atlente Linguistico Mediterraneo* [San Giorgio Maggiore, Venezia] adı altında 2 cilt halinde yayınlanmıştır. Kestioner tam 810 sualden³ ve 64 te ek sorudan ibarettir. İçine aldığı malzeme XI bahse ayrılmıştır. Şöyle ki: I—Deniz [7-29]; II—Geomorfoloji [30-60]; III—Meteoroloji [61-113]; IV—Yıldız ve sema unsurları [114-141]; V—Sefer ve manevraları [142-206]; VI—Kayık, sandal ve gemi (tipleri, parçaları, yapısı) [207-375]; VII—Gemide hayat [376-417]; VIII—Ticaret [418-435]; IX—Balık avı [436-500]; X—Fauna deniz hayvanları [501-786] ve XI—Flora [787-810]. İşbu konulardan da anlaşılacağı üzere, sorular konuya göre genişletilmiş yahut ta aksine kısılmıştır. En zengin kısmını «ihtoloji» yani balık adları teşkil etmektedir ki, bu konu, üç deniz kıyısına serilmiş olan Tür-

kiye için büyük bir önem taşımaktadır. En zayıf konu ise kuş ve bitki bölümüdür. Diğer bölümler daha müvazenedir. Umum heyeti ile kes-tioner hiç te yabana atılacak değildir. Noksan ve eksik kalan tarafları ek sorularla desteklenmiştir.

Birbirinden farklı, hattâ bâzen birbiri ile hiç bir ilgisi olmayan konuların, bir hamlede kolayca toplanamayacağı ve cevaplandırılmaya-acağı şüphesizdir. Özel konuların ancak o sahanın bilginleri veya uz-manlarınca cevaplandırılacağını göz önünde tutacak olursak, her derleme merkezinde, muhtelif kimselere baş vurulacağına şüphe kalmamak-tadır. Hele 200 e yakın balık adının tesbiti, koca bir balıkçı grupunun dikkatli görüşünden geçirilmesini talep etmektedir. Eldeki mevcut balık resimlerine rağmen, bâzen bir balık cinsi ve adı etrafında, görüş ayrılıkları görülmektedir. Bütün bu hususları gözden kaçırmayan merkez komite, derleme imkânlarını kolaylaştırmak amacıyla iki mühim yardımcı eser bastırarak, mümessillere sunmuştur. Bu eserlerden biri Arturo Pálombi ile Marió Santarelli'nin vücuda getirdikleri *Gli animali com-mestibili dei mari d'Italia* (Milano 1953) adı altındaki balık cinslerini gösteren eser, diğeri de gemi yapısına ve balık ağlarına ait resimleri içerisine alan *Album del questionario dell' Atlente linguistico Mediter-raneo* (Venezia) dur. Her iki eser, çalışmaların en özel ve karışık bölümlerini kolaylaştırmakta birebirdir.

Çalışma ve derleme bölgeleri, memleketin deniz kıyısı etrafındaki yayılmasına ve vücuda getirdiği merkezlere göre tesbit edilmiştir. Tür-kiye: Karadeniz, Marmara ve Akdeniz kıyısına yayılmış olduğundan üç denizi içerisine alan önemli sahil şehirleri malzemesiyle Atlasta tem-sil edilecekler. Karadeniz bölgesi için merkez olarak: Trabzon ve Sam-sun; Marmara deniz bölgesi için: İstanbul-Üsküdar, Gelibolu; Akde-niz bölgesi için ise İzmir, Antalya, Mersin ve İskenderun şehirleri gös-terilmiş bulunmaktadır. Bu plânlama, bölgelerin diyalektik hususiyet-leri ve Türkiyeyi çevreleyen üç deniz kıyısı medeniyetleri tesir ve esin-tileri bakımından, pek te yersiz sayılamaz. Ne var ki, büyük trafikli limanlar, umumiyetle atlas kabilinden anketler için elverişli sayılma-maktadırlar. Bunların yerine, eski gelenekli deniz ve balıkçılık merkez-leri sayılan küçük limanlar veya kıyı kasabaları alınmış olsalardı, belki daha isabetli olurdu kanaatindeyim. Nitekim İskenderun ve Mersin bölgeleri bu noktadan şimdilik pek yavan bir durumda sayılabilirler. Buna rağmen, mevcut plânlama Türkiyenin coğrafik durumuyla müte-nasip bir şekil göstermekten uzak tutulmamıştır. Bu plâna göre yapı-lacak olan anket, Türkiyenin bilinmeyen ve bugüne kadar araştırıl-

mayan bir çok noktalarını açıklayacaktır. Hele herbir deniz medeniyet bölgesinin, mücerret bir merkezle kalmayıp, yakın ve komşu diğer merkezle sağlamlaştırılması, şüphesiz çok fayda temin edecektir. Şöyle ki Karadeniz bölgesi merkezi sayılan Samsun bir taraftan komşu Trabzon, bir taraftan da İstanbul, hattâ Boğaziçi ve Üsküdar'la takviye edilmiş olacaktır. Buna dayanarak bölge merkezleri ayırđını, garipsememek gerekir. Dört bölge haline konulmuş olsaydı, bence daha uygun olurdu. Muhtelif araştırma gezilerinden edindiğim kanaat bu eğintiyi doğurmuş bulunmaktadır.

Atlas linguistik'in, Türkiye toplum hayatı bünyesi içerisindeki gerçekleştirilmesi kabiliyetinin tesbiti amacıyla, tertipleğim deneme mahiyetindeki muhtelif araştırma gezileri, çok az bir soru sayısının cevapsız bırakılacağını göstermektedir. Türkiye sularında bulunmayan bazı balıklar, elbette bu çerçeveye dahil olamazlar. Buna göre de kes-tionerin, Türkiye diyalektik yapısına oldukça uygun olduğu fikrindeyim. İşte bu özel noktadan ilham alarak Atlasın dört diyalektik bölgeye ayrılmasını uygun bulmaktayım. Mamafih konu, çok özel sahalarda içerisinde kaldığından ve Türkçe için bir çok ecnebi ıstılah ve deyimlerin yalnız şehir, hattâ kıyı ahalisi dilinde yer bulmuş olduğu için bu malzeme diyalektlerde bulunmamaktadır. Meselâ: gemi parçaları, gemi işletmesi, balık avına ait ince teferruat gibi. Bunlar, yalnız ve yalnız kıyı halkının bu işle meşgul olanlarının dillerinde mevcuttur. Aynı şey balıkçılık için de varittir. Bu çok çekici sahada, şimdiye kadar bir şeyler yapılmamış da değildir. Fakat, açıkça söyleyeyim ki, bunlar bir dereceye kadar lâubali de sayılabilirler.

Üç denizle çevirilmiş bulunan Türkiyenin «ihtoloji» sinin balık çeşidi ve zenginliği itibarile, mümtaz bir yer tuttuğuna şüphe yoktur. Atlasın bu kısmı ülkemizi karşılayacak kadar zengindir. Türkçede bulunan karşılıkları da diğer milletlerinkine nisbetle, daha çeşitli ve ıstılahça daha zengince olsa gerektir. Çünkü, Karadeniz kıyısı balık cins ve neveleri, Akdeniz kıyısına nisbetle ya yabancı, ya da başka adlar altında yaşamaktadırlar. Buna göre de her saha için müşterek bir ad taşıyan balıklar dışında, diğerleri ekseriyetle başka başka adlarla adlandırılmışlardır. Hattâ Boğaziçi ile Kumkapı balık muntakalarındaki aynı bir balık, durup dururken, farklı adlar taşımaktadır. Bu adlandırma serbestisine Türkiyenin coğrafik durumu da eklenecek olursa, balık adı çeşitliği, kendiliğinden anlaşılmiş olur. Nitekim Çanakkale boğazının Ak, Kara ve Marmara denizlerini birbirine bağlaması, bir nevi bu üç deniz arasındaki balık akın ve taşmasını kolaylaştırmaktadır. Pek ta-

biçer ki bu vesile ile bir de balık mübadelesi olmaktadır. Bunun en canlı delilini, Hint denizinden, Süveys kanalı yolu ile Çanakkaleyi ziyarete gelen bir balığa, avlanınca, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Balıkçılık Enstitüsü tarafından «Hindistan balığı» şeklinde adlandırılması teşkil etmektedir¹.

Yalnız balık çeşitliği ve zenginliği değil, bilhassa balık adları bakımından da Türkiye balıkçılığı, araştırmaya değer büyük bir varlıktır. Türkiyede avlanan ve kullanılan balıkların bir çoğunun adı, Yunan ve Avrupa dillerinden alınmış olmakla beraber, bir kısmının adı da, malik oldukları şekil ve özelliklere göre, yerli halk tarafından Türkçe adlandırılmıştır. Balık nomenklatüründeki Türkçe adlar, burada üstünkörü bir tasnife tutulacak olursa, renge, şekle, özelliklere, pullara, yaşadıkları yerlere ve saireye göre adlandırıldıkları meydana çıkar. Buna bir tanık olmak üzere birkaç örnekle yetineceğim :

I. Renge göre: Akbalık, Alabalık, Altınbaş, Kefal, Alyanak, Beyazgöz, Gökçebalık, Karagöz balık, Kızılkana, Sarıkanat, Sarıgöz, Sarıkuyruk v. s.

II. Özelliklere göre: Altıparmak, Ateşbalığı, Çanaklı, Çizgili mercan, Sümüklü balık, Benekli horozbina, Camgöz, Kınalı sargos ve saire.

III. Hayvana benzetilerek: Köpek balığı, Kedi balığı, Domuz balığı, Eşek balığı, Saman eşeği balığı, Yılan balığı, Kurbağa balığı, Pervane balığı, Mandagöz balığı ve saire.

IV. Mücerret adlandırma: Gelincik balığı, Tütün balığı (sırf sigara içebilmesi dolayısıyla), Mercan, Dil balığı, Şeytan balığı v. s.

V. Eşyaya göre: Çekiç balığı, Kılıç balığı, Testere balığı.

VI. Yaşadıkları ülkelere göre: Akdeniz orkinosu, Hindistan balığı, Malta palamudu, Mersin balığı, Nil barbunyası ve saire.

VII. Barındıkları yerlere göre: Kaya balığı, Kum trakonyası, Kanal trakonyası, Dere pisisi, Çamurca, Çamur tekiri.

VIII. Keyfi olarak: Elma balığı, Derviş balığı, Papas balığı ve saire.

Türkçe balık adlandırılmalarında, yabancı dillerdeki adlardan çevirme, adaptasyon yolu ile vücuda getirilenleri de vardır². Bunlar el-

¹ A. Caferoğlu, *Türkiye balık adları*, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul 1960, X, 111 - 123 s.

² Vojmir Vinja, *La préparation des catalogues des noms de poissons*, Bolletino Dell' Atlente linguistico Mediterraneo, Venezia - Roma 1959, I, 156 s.

bette konuya ve Türkçeye bir kusur teşkil edemezler. Asılları ile Türkçemize maledilen balık adları, bir çok yerde, yerli diyalekt kalıplarına şokularak, değiştirilmiştir. Dikkate şayandır ki, Karadeniz kıyılarının mühim bir kısmını işgal eden Slav milletlerine rağmen, Slavca bir balık adının Türkçeye geçtiğini göremedim. Aksine olarak bazı Türkçe balık adları Rus ve Bulgar dillerinde kökleşip kalmıştır. «Kalkan» balık adı bunlardan biridir. Eşya kadar serbest geziye çıkan kelimeler Türk dili için bir istisna teşkil edemez. Ona göre de Türkçe balık adlarının Avrupa balık adları katalogunda yer alması kadar tabii bir şey olamaz.

Bol ve beklendiğinden çok fazla bir Türk balık adı katalogunun mevcudiyetine rağmen, maalesef balık avında kullanılan modern ağ adları ve umumiyetle avcılığa ait ıstılah ve ifadelerde oldukça gerideyiz. Bu yüzden kestioner'in bu bölümü, nisbeten hafif cevaplandırılmış olacaktır. Vasita ve âletler daha fazla Avrupa milletleri muhitine göre tertiplenmiştir. Oysa ki bunlar, henüz Türkiye balık avcılığı sahasında kullanılmamaktadır. Balıkçılık Enstitüsünün millî boyun borcu olan bu sahanın geliştirilmesi meselesi, elbette kısa zaman içerisinde ele alınmış bulunmaktadır.

Kestioner'in ilgi çeken konuları arasında «Vie au bord» konusu da bulunmaktadır. Maddî medeniyete ait bu konuda, adları geçen eşya için, filvaki geniş bir ayrılık beklenmezse de, folklor ve batıl inançlara ait bölümde, memleketlere göre, bariz farklar bulunacaktır. Şayet dikkatle toplanılırsa, Türkiye bu bakımdan oldukça zengindir. Ve bu hususta en iyi malzeme kadınlar arasında bulunur. Fakat gemicilikte nedense bu hayal uydurması sahaya pek az yer verilmiştir. Hattâ, hayretle tesbit ettiğime göre bizim balıkçılarımız arasında kurulmuş bir «gizli dil» geleneği de mevcut olmamıştır. Halbuki göçebe Türk halkları arasında «gizli dil», esnaf arasında ise «argo» çok büyük rağbet görmüş ve sıkı sıkıya kendisini muhafaza etmiştir. Buna dayanarak denizcilik için, hiç olmazsa Türkçe hususî bazı deyimlerin mevcut olduğuna inanmamız gerekmektedir. Çünkü Osmanlı yazı edebiyatında epeyce denizcilige ait ıstılahların bulunduğu tesbit edilmiştir.

Nihayet Atlas, Türkiye'de ilk yapılan bir dil haritası olması yönünden de dikkatimizi çekmektedir. Elde edilecek malzeme ile, pek âlâ, coğrafi dil haritası teşebbüsüne de girişilebilir. Konu cazip fakat yüklücedir. Esaslısı yıllara bağlıdır. Biz ancak işe başlamakla yetindik, çünkü yapı, çok bilgin ustalara muhtaçtır. Bu ise, şimdilik nadir bir metadır.